

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з в'язнями

(Правила Нельсона Манделі)

Ця публікація стала можливою завдяки внеску Уряду Німеччини.

Мінімальні стандарти правила Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з в'язнями (Правила Нельсона Мандела)¹

Попереднє застереження 1

Метою нижченаведених правил не є надання детального опису типової системи пенітенціарних установ, натомість вони покликані на основі загально визнаного бачення основних елементів найбільш адекватних системи лише викласти те, що в цілому вважається належними принципами та практиками у поводженні з ув'язненими та управлінні в'язницями.

Preliminary observation 2

1. Беручи до уваги різноманітність юридичних, соціальних, економічних та географічних умов у світі, безумовно, що не всі ці правила можна застосовувати в усіх місцях та в будь-який час. Проте вони повинні стимулювати постійне прагнення до подолання практичних труднощів, що стоять на шляху до їх здійснення, оскільки в цілому вони відображають ті мінімальні умови, які Організація Об'єднаних Націй вважає прийнятними.

2. З іншого боку, вони охоплюють сферу діяльності, яка постійно розвивається. Вони не мають перешкоджати проведенню експериментів і введенню нових практик, які були б сумісні з викладеними в них принципами і спрямовані на досягнення поставлених в них цілей. Для центральної пенітенціарної адміністрації завжди буде виправданим допускати відступи від правил у цьому дусі.

¹ Додаток Резолюції Генеральної Асамблеї 70/175, ухвалений 17 грудня 2015 року.

Попереднє застереження 3

1. Частина I Правил стосується загального керівництва установами і може бути застосована до всіх категорій в'язнів, незалежно від того, чи перебувають вони в ув'язненні за кримінальною чи цивільною справою чи тільки під слідством або ж засуджені, включно з в'язнями, що є предметом "заходів безпеки" або виправних заходів, призначених суддею.
2. В частині II наведено правила, що застосовуються лише до особливих категорій, про які мова йде в кожному окремому розділі. Однак правила розділу A, що стосуються засуджених в'язнів, слід однаковою мірою застосувати й до категорії осіб, про які йде мова в розділах B, C і D, за умови, що вони не суперечать правилам, розробленим для цих категорій, і поліпшують становище останніх.

Попереднє застереження 4

1. Правила не мають на меті регламентувати управління такими установами для неповнолітніх, як місця тримання під вартою або виправні колонії для неповнолітніх, але частина I все ж може знайти застосування і в таких установах.
2. До категорії неповнолітніх слід зарахувати принаймні всіх тих молодих в'язнів, які належать до компетенції судів у справах неповнолітніх. Як правило, таких молодих людей не варто засуджувати до тюремного ув'язнення.

I. ПРАВИЛА ЗАГАЛЬНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Основні принципи

Правило 1

До всіх в'язнів слід ставитись з повагою, зважаючи на властиву їм гідність та цінність як людей. Жоден в'язень не повинен піддаватися катуванням та іншим жорстоким, нелюдським чи принизливим видам поведження чи покарання; всі в'язні повинні бути захищеними від них; виправданням цьому не можуть бути жодні обставини. Захист і безпека в'язнів, персоналу, постачальників послуг і відвідувачів має забезпечуватися постійно.

Правило 2

1. Ці правила слід застосовувати неупереджено. Дискримінація за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи інших обставин неприпустима. Слід поважати релігійні переконання та моральні принципи в'язнів.

2. Для реалізації принципу недискримінації на практиці, адміністрація пенітенціарних установ повинна враховувати індивідуальні потреби в'язнів, зокрема найбільш вразливих категорій у пенітенціарних установах. Необхідно здійснювати заходи щодо захисту та сприяння дотримання прав в'язнів із особливими потребами. Ці заходи не повинні вважатися дискримінаційними.

Правило 3

Ув'язнення та інші заходи, що ізолюють правопорушника від зовнішнього світу, завдають йому страждань вже через те, що відбирають у цих людей право на самовизначення через позбавлення волі. Тому пенітенціарна система не повинна, за винятком випадків виправданого відокремлення або підтримання дисципліни, посилювати притаманні такій ситуації страждання.

Правило 4

1. Цілями покарання у вигляді ув'язнення або подібних заходів позбавлення волі особи перш за все є захист суспільства від злочинів та зменшення кількості рецидивів. Ці цілі можуть бути досягнуті лише в тому випадку, якщо термін ув'язнення використовується для забезпечення, наскільки це можливо, реінтеграції таких осіб у суспільство після звільнення, щоб вони могли вести законслухняний і самостійний спосіб життя.

2. З цією метою адміністрація пенітенціарної установи та інші компетентні органи повинні пропонувати одержати освіту, професійну підготовку та роботу, а також інші форми відповідної та існуючої допомоги, у тому числі виправного, морального, духовного, соціального характеру, а також сфери охорони здоров'я і спорту. Усі такі програми, заходи та послуги повинні надаватися відповідно до індивідуального підходу до потреб в'язнів.

Правило 5

1. В рамках пенітенціарного режиму слід прагнути мінімізувати будь-які відмінності між життям у в'язниці та життям на волі, що призводять до більш низької відповідальності в'язнів або меншої поваги до їхньої людської гідності.

2. Адміністрації пенітенціарних установ повинні вживати усіх обґрунтованих заходів з розміщення та пристосування життя в'язнів таким чином, аби забезпечити в'язням з фізичними, психічними або іншими вадами повноцінний доступ до життя у в'язниці на рівних засадах.

Робота з особовими справами в'язнів

Правило 6

У всіх місцях ув'язнення повинна існувати стандартизована система роботи з особовими справами в'язнів. Такою системою може бути електронна база даних записів або журнал із пронумерованими та підписаними сторінками. Мають бути передбачені процедури для забезпечення надійного контролю та запобігання несанкціонованому доступу або зміні будь-якої інформації, що міститься в системі.

Правило 7

Жодна особа не може бути прийнята до в'язниці без чинного наказу про ув'язнення. Після прийняття до установи кожної ув'язненої особи в систему роботи з особовими справами в'язнів вносяться такі дані:

- (a) точні відомості, що дозволяють однозначно встановити особу ув'язненого, поважаючи власне сприйняття своєї статі;
- (b) причини ув'язнення, найменування органу, який прийняв рішення про ув'язнення, а також дата, час і місце арешту;
- (c) день і час прийняття та звільнення з місць утримання, а також будь-якого переведення;
- (d) будь-які видимі тілесні ушкодження та скарги на попереднє жорстоке поводження;
- (e) опис особистих речей;
- (f) імена членів сім'ї, включно з, у відповідних випадках, дітьми із зазначенням віку, місцезнаходження та статусу опіки чи піклування;
- (g) контактні дані особи на випадок надзвичайної ситуації та інформація про найближчих родичів ув'язненого

Правило 8

У відповідних випадках під час ув'язнення в систему роботи з особовими справами в'язнів включається наступна інформація:

- (a) відомості, що стосуються судового процесу, включно з датами судових засідань та юридичного представництва;
- (b) звіти про первинну оцінку та кваліфікацію;
- (c) відомості щодо поведінки та дисципліни;
- (d) прохання та скарги, включно з заявами про катування чи інші жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поводження чи покарання, у разі якщо вони не містять інформацію конфіденційного характеру;
- (e) відомості про накладення дисциплінарних стягнень;
- (f) відомості про обставини та причини будь-яких тілесних ушкоджень або смерті; у випадку смерті – місце призначення останків.

Правило 9

Усі зазначені у правилах 7 та 8 записи повинні зберігатися в таємниці та надаватися лише тим, чиї професійні обов'язки вимагають доступу до таких записів. Кожній ув'язненій особі має надаватися доступ до записів про неї з дотриманням умов приховування певної інформації у відповідності з національним законодавством. Після свого звільнення кожна ув'язнена особа має право отримати офіційну копію таких записів.

Правило 10

Системи роботи з особовими справами в'язнів також повинні використовуватися для отримання надійних даних про тенденції стосовно характеристик контингенту пенітенціарних установ, у тому числі показників їхнього заповнення, з метою створення основи для прийняття рішень на підставі доказових даних.

Поділ на категорії

Правило 11

Різні категорії в'язнів утримуються в різних установах або в різних частинах однієї й тієї ж установи, з урахуванням їхньої статі, віку, попередньої судимості, юридичних причин їх ув'язнення та нормативно визначеного характеру поведження з ними. Таким чином:

- (a) чоловіків та жінок необхідно по можливості утримувати в різних установах; якщо ж чоловіки та жінки утримуються водній і тій же установі, то жінок слід розміщувати в окремих приміщеннях;
- (b) не засуджених в'язнів необхідно розміщувати окремо від засуджених;
- (c) осіб, засуджених за невиконання боргових зобов'язань, та інших в'язнів, засуджених по цивільних справах, слід розміщувати окремо від осіб, які здійснили кримінальний злочин;
- (d) неповнолітніх правопорушників необхідно утримувати окремо від дорослих.

Приміщення

Правило 12

1. В місцях, де в'язні ночують у камерах або кімнатах, кожен з них повинен мати окрему камеру або кімнату. Якщо ж за особливих обставин, таких, як тимчасове перевантаження пенітенціарної установи, центральному пенітенціарному управлінню необхідно відмовитися від цього правила, розміщувати двох в'язнів в одній і тій самій камері або кімнаті є небажаним.

2. В місцях із загальними камерами в'язнів, яких в них розміщують, треба ретельно відбирати, аби переконатися, що вони здатні жити разом у таких умовах. Ночами слід здійснювати постійний нагляд, сумісний із характером установи.

Правило 13

Усі приміщення, якими користуються в'язні, зокрема спальні, повинні відповідати всім санітарним вимогам, причому належну увагу слід приділяти кліматичним умовам і, зокрема, кубатурі цих приміщень, їх мінімальній площі, освітленню, опаленню та вентиляції.

Правило 14

В приміщеннях, де живуть або працюють в'язні:

- (a) вікна повинні мати достатні розміри для того, щоб в'язні могли читати чи працювати при денному світлі, і повинні бути сконструйовані таким чином, аби забезпечувати доступ свіжого повітря, незалежно від наявності чи відсутності штучної системи вентиляції;
- (b) штучне освітлення повинне бути достатнім для того, щоб в'язні могли читати чи працювати без шкоди для зору.

Правило 15

Санітарні вузли повинні бути обладнані належним чином, аби кожен в'язень міг задовольнити свої природні потреби, коли йому це потрібно, в умовах чистоти і пристойності.

Правило 16

Кількість лазень і душових повинна бути достатньою для того, щоб кожен в'язень міг і був зобов'язаний приймати ванну або душ при температурі, яка підходить для даного клімату, і так часто, як цього вимагають умови загальної гігієни, з урахуванням пори року і географічного регіону, але в будь-якому випадку принаймні раз на тиждень у помірному кліматі.

Правило 17

Всі частини установи, якими регулярно користуються в'язні, мають завжди утримуватися в належному порядку і суворій чистоті.

Особиста гігієна

Правило 18

1. Від в'язнів слід вимагати утримувати себе в чистоті. Для цього їх потрібно забезпечувати водою і туалетним приладдям, необхідним для підтримання чистоти і здоров'я.
2. Для того щоб в'язні могли підтримувати зовнішній вигляд, сумісний з їхньою людською гідністю, їм необхідно надавати можливість дбати про свою зачіску і бороду, дозволяючи чоловікам регулярно голитися.

Одяг і спальні приладдя

Правило 19

1. В'язням, які не мають права носити цивільний одяг, слід видавати комплект одягу, який відповідає клімату і дозволяє підтримувати їхнє здоров'я в задовільному стані. Цей одяг не повинен мати образливого чи принизливого вигляду.
2. Одяг повинен утримуватися в чистоті й належному стані. Прання і видачу свіжої білизни слід забезпечувати відповідно до вимог гігієни.
3. У виняткових випадках, коли в'язень покидає установу з дозволу керівництва пенітенціарної установи, йому слід дати змогу переодягтися у власний одяг або інший, що не привертає уваги.

Правило 20

Якщо в'язням дозволено носити власний одяг, то в момент їх ув'язнення слід вжити заходів, щоб він був чистий і придатний для носіння.

Правило 21

Кожного в'язня слід забезпечити окремим ліжком відповідно до національних чи місцевих норм, індивідуальними постільними речами, які повинні бути чистими в момент їх видачі, підтримуватися в порядку і замінюватися досить часто, аби забезпечувати їхню чистоту.

Харчування

Правило 22

1. Адміністрація пенітенціарних установ повинна у визначені години забезпечувати кожного в'язня їжею, достатньо калорійною для підтримання його здоров'я і сил. Вона повинна мати добру якість, бути добре приготовленою і поданою..
2. Кожен в'язень повинен мати доступ до питної води, коли відчуватиме в ній потребу.

Фізичні вправи і спорт

Правило 23

1. Усі в'язні, не зайняті роботою на свіжому повітрі, мають право щоденно, щонайменше годину, займатися відповідними фізичними вправами на вулиці, якщо дозволяє погода.

2. Неповнолітнім та іншим в'язням відповідного віку, що мають відповідний фізичний стан, слід забезпечити фізичне тренування і можливість ігор під час вправ. Для цього необхідно забезпечити відповідні місця, майданчики і спортивний інвентар.

Медичне обслуговування

Правило 24

1. Надання медичної допомоги в'язням є обов'язком держави. В'язням мають бути забезпечені ті самі стандарти медичного обслуговування, що існують у суспільстві, із забезпеченням безкоштовного доступу до необхідних медичних послуг без дискримінації за ознакою їхнього правового статусу.

2. Медичне обслуговування слід організувати у співпраці з державними органами охорони здоров'я таким чином, щоб забезпечити безперервність лікування та догляду, зокрема у зв'язку з ВІЛ, туберкульозом та іншими інфекційними захворюваннями, а також наркозалежністю.

Правило 25

1. У кожній пенітенціарній установі має бути медична служба, на яку покладено завдання оцінювати, підтримувати, охороняти і покращувати фізичне й психічне здоров'я в'язнів, особливу увагу приділяючи ув'язненим з особливими потребами в медичній допомозі або тим, що мають проблеми зі здоров'ям, які перешкоджають їхній реабілітації.

2. До складу медичної служби має входити багатопрофільна команда з достатньою кількістю кваліфікованих співробітників із повною клінічною незалежністю та достатньо досвідченими в галузі психології та психіатрії. Кожен в'язень повинен мати можливість користуватися послугами кваліфікованого стоматолога.

Правило 26

1. Медична служба повинна складати і вести точні, оновлені та конфіденційні індивідуальні медичні карти на всіх в'язнів, усім в'язням повинен надаватися на їхню вимогу доступ до своїх медичних карток. В'язень може призначити третю сторону для отримання доступу до своєї медичної карти.

2. Медичні карти повинні передаватися в медичну службу приймаючої установи під час переведення в'язня, а медична інформація, що міститься в них, має конфіденційний характер.

Правило 27

1. В екстрених випадках усі пенітенціарні установи повинні забезпечувати негайний доступ до медичної допомоги. Хворих в'язнів, які потребують послуг спеціаліста або хірургічного втручання, слід переводити до спеціалізованих закладів або ж у цивільні лікарні. За наявності в пенітенціарній службі власних лікарень вони мають бути достатньою мірою укомплектовані персоналом та обладнанням для забезпечення направлених до них в'язнів необхідним доглядом і лікуванням.
2. Клінічні рішення можуть ухвалюватися виключно відповідальними медичними фахівцями і не можуть скасовуватися або ігноруватися немедичним персоналом пенітенціарної установи.

Правило 28

Жіночі установи повинні мати спеціальні приміщення для необхідного лікування та догляду за вагітними жінками і породіллями. Там, де це можливо, слід потурбуватися про те, щоб пологи відбувалися не в тюремній, а в цивільній лікарні. Якщо ж дитина народилася у в'язниці, про цю обставину не слід згадувати у свідоцтві про народження..

Правило 29

1. Рішення дозволити дитині залишатися з одним із її батьків у в'язниці має ґрунтуватися на найкращих інтересах дитини. Там, де дітям дозволено залишатися у в'язниці з одним із батьків, необхідно забезпечити:
 - (a) наявність внутрішніх або зовнішніх служб із догляду за дітьми, що мають у своєму розпорядженні кваліфікований персонал, куди дітей слід поміщати в періоди, коли батьки не мають можливості піклуватися про них;
 - (b) спеціальне дитяче медичне обслуговування, включно з обстеженням стану здоров'я дітей, коли їх приймають на утримання, та постійним наглядом фахівців за їхнім розвитком.
2. До дітей, які перебувають у в'язниці з одним із батьків, ніколи не можна ставитися як до в'язнів.

Правило 30

Лікар або інші кваліфіковані медичні фахівці, незалежно від того, підзвітні вони цьому лікарю чи ні, повинні прийняти кожного в'язня, поговорити з ним й оглянути його якомога швидше після взяття на облік, а після цього вже за потреби. Особливу увагу слід приділяти:

- (a) виявленню потреб у медичному обслуговуванні та вжитті всіх необхідних заходів для лікування;
- (b) виявленню будь-яких випадків грубого поводження, якому в'язні могли піддаватися перед прибуттям до в'язниці;

- (c) виявленню будь-яких ознак психологічного чи іншого стресу, спричиненого фактом позбавлення волі, крім іншого включно із ризиком самогубства або нанесення собі шкоди, а також симптомами абстиненції, спричинених вживанням наркотиків, медичних препаратів або алкоголю; і вжиттю всіх належних індивідуальних заходів або проведення відповідного лікування;
- (d) у тих випадках, коли існують підозри на інфекційні захворювання у в'язнів, забезпеченню клінічної ізоляції та належного лікування таких в'язнів протягом строку дії карантину;
- (e) визначенню за необхідності придатності в'язнів до роботи, фізичних навантажень та участі в іншій діяльності.

Правило 31

Лікар або, якщо це доречно, інші кваліфіковані медичні фахівці повинні мати щоденний доступ до усіх хворих в'язнів, до тих, хто скаржиться на проблеми з фізичним або психічним здоров'ям або на травми, і до будь-якого в'язня, якому було приділено їхню особливу увагу. Усі медичні огляди мають проводитися в умовах повної конфіденційності.

Правило 32

1. Відносини між лікарем або іншими медичними фахівцями та в'язнями мають регулюватися такими ж етичними та професійними стандартами, що застосовуються до пацієнтів у суспільстві, зокрема, це:

- (a) обов'язок охороняти фізичне та психічне здоров'я в'язнів, профілактики та лікування захворювань тільки на підставі клінічних ознак;
- (b) дотримання принципу права в'язня на самостійність у вирішенні питань стосовно власного здоров'я та принципу поінформованої згоди у відносинах лікар-пацієнт;
- (c) конфіденційність медичної інформації, якщо тільки це не створює реальної та безпосередньої загрози для пацієнта чи інших осіб;
- (d) цілковита заборона активно або пасивно брати участь у діях, які можуть являти собою катування або інше жорстоке, нелюдське або принизливе поведіння чи покарання, включно з медичними або науковими дослідженнями, які можуть зашкодити здоров'ю в'язня, як наприклад, вилучення клітин, тканин тіла або органів в'язня.

2. Без шкоди для положень пункту 1 (d) цього правила, в'язням може бути дозволено, у разі їхньої вільної та поінформованої згоди, та відповідно до чинного законодавства, брати участь у клінічних випробуваннях та інших доступних для громадян дослідженнях з охорони здоров'я, якщо передбачається, що така участь принесе безпосередню і суттєву користь їхньому здоров'ю, а також виступати донорами клітин, тканин тіла або органів для родичів.

Правило 33

Лікар має повідомляти керівника пенітенціарної установи у випадку, якщо він вважає, що фізичне або психічне здоров'я в'язня зазнало або зазнає шкідливого впливу від тривалого перебування за ґратами або у зв'язку з певними умовами ув'язнення.

Правило 34

Якщо в ході огляду в'язня під час прийняття до установи або надання медичної допомоги в'язню згодом, медичним фахівцям стає відомо про будь-які ознаки катувань або інших видів жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує гідність, поводження або покарання, вони мають задокументувати та повідомити про такі випадки компетентним медичним, адміністративним або судовим органам. Слід дотримуватися належних процесуальних гарантій, щоб не наражати в'язня або пов'язаних із ним осіб на ймовірний ризик заподіяння шкоди.

Правило 35

1. Лікар або компетентний орган охорони здоров'я має регулярно перевіряти та консультувати керівника пенітенціарної установи щодо:
 - (a) кількості, якості, приготування та умов видачі їжі;
 - (b) гігієни та чистоти установи та в'язнів;
 - (c) санітарії, температури, освітлення та вентиляції у пенітенціарній установі;
 - (d) придатності та чистоти одягу та постільних речей в'язнів;
 - (e) дотримання правил, що стосуються фізичного виховання та спорту, у випадках відсутності спеціальних працівників, відповідальних за цю діяльність.
2. Керівник пенітенціарної установи має брати до уваги поради та звіти, що надаються згідно з пунктом 1 цього правила та правилом 33, та має вживати негайних заходів для втілення порад та рекомендацій таких звітів. Якщо ці поради чи рекомендації виходять за межі компетенції керівника пенітенціарної установи або якщо він не погоджується із ними, керівник пенітенціарної установи має негайно подати до вищого органу власний звіт разом із порадами чи рекомендаціями лікаря або компетентного органу охорони здоров'я.

Обмеження, дисципліна та стягнення

Правило 36

Для підтримання порядку та дисципліни застосовується не більше обмежень, ніж потрібно для забезпечення безпечного утримання під вартою в'язнів, безпечного функціонування в'язниці та упорядкованого життя громади.

Правило 37

Наступні аспекти завжди підлягають регламентації законодавством або нормативно-правовим актом компетентного адміністративного органу:

- (a) поведінка, що становить дисциплінарне порушення;
- (b) види та тривалість стягнень, які можуть бути застосовані до в'язнів;
- (c) орган, який уповноважений накладати такі стягнення;
- (d) будь-яка форма примусового відокремлення від загального контингенту в'язнів, така як одиночне ув'язнення, ізоляція, роздільне тримання, забезпечення спеціального догляду або утримання в обмежувальних умовах, чи як дисциплінарне стягнення, або для забезпечення порядку та безпеки, включно з оголошенням правил та порядку, що регламентують використання, перегляд, застосування та скасування будь-якої форми примусового відокремлення.

Правило 38

1. Адміністраціям пенітенціарних установ рекомендується використовувати, наскільки це можливо, механізми запобігання конфліктам, посередництва або інші альтернативні методи вирішення спорів для запобігання дисциплінарним порушенням або врегулювання конфліктів.
2. Адміністрація пенітенціарної установи вживає стосовно в'язнів, які зараз відокремлені або раніше були відокремлені, необхідних заходів для пом'якшення можливих негативних наслідків ув'язнення для них самих та їхнього оточення після її звільнення з в'язниці.

Правило 39

1. Стягнення до в'язнів можуть застосовуватися виключно у відповідності з умовами, передбаченими законодавством або нормативно-правовими актами, які зазначені у Правилі 37, та згідно принципам справедливості та належної правової процедури. До в'язня у жодному разі не повинні застосовуватися стягнення двічі за одне й те саме діяння або порушення.
2. Адміністрації пенітенціарних установ повинні забезпечувати відповідність між дисциплінарним стягненням та порушенням, за яке воно встановлено, та мають вести належний облік усіх накладених дисциплінарних стягнень.
3. Перш ніж накладати дисциплінарні стягнення, адміністрації пенітенціарних установ повинні розглянути питання про те, чи могла та яким чином психічна хвороба або відхилення у розвитку ув'язненої особи вплинути на її поведінку та вчинення нею порушення або дії, що стало підставою для вжиття дисциплінарних заходів. Адміністрації пенітенціарних установ не повинні накладати стягнення за будь-яку поведінку в'язня, яка вважається прямим наслідком його психічної хвороби або розумової відсталості.

Правило 40

1. Жоден в'язень не може призначатися в будь-якому дисциплінарному порядку на роботу з обслуговування пенітенціарної установи.
2. Однак це правило не повинно перешкоджати належному функціонуванню системи самоврядування, за якої відповідальність за певні види соціальної, освітньої або спортивної діяльності покладається саме на в'язнів, що працюють під наглядом у складі груп, створених з метою їхнього перевиховання.

Правило 41

1. Будь-яка заява в'язня про вчинення дисциплінарного порушення тим чи іншим в'язнем має невідкладно доводитися до відома компетентного органу, який має розслідувати її без зайвих затримок.
2. В'язнів мають негайно інформувати зрозумілою для них мовою про характер звинувачень, які їм висуваються, і надавати їм достатньо часу та засобів для підготовки свого захисту.
3. В'язням дозволяється захищати себе особисто або з використанням правової допомоги, коли цього вимагають інтереси правосуддя, зокрема у випадках, які стосуються звинувачення у серйозному порушенні дисципліни. Якщо в'язні не розуміють або не говорять мовою, якою ведеться дисциплінарне слухання, їм безоплатно має надаватися допомога кваліфікованого перекладача.
4. У в'язнів має бути можливість вимагати судового перегляду накладених на них дисциплінарних стягнень.
5. У випадку, якщо порушення дисципліни переслідується як злочин, в'язні мають право на всі гарантії належного процесу, що застосовуються до кримінального провадження, включно з безперешкодним доступом до адвоката.

Правило 42

Загальні житлові умови, зазначені в цих правилах, зокрема умови, що стосуються світла, вентиляції, температури, санітарії, харчування, питної води, доступу до відкритого повітря та фізичних вправ, особистої гігієни, охорони здоров'я та виділення необхідного особистого простору, повинні поширюватися на всіх без винятку в'язнів.

Правило 43

1. За жодних обставин накладені обмеження чи дисциплінарні стягнення не можуть бути рівнозначними катуванню або іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність, видам поведження чи покарання. Забороняються, зокрема, такі методи:
 - (a) одиночне ув'язнення на невизначений час;
 - (b) тривале одиночне ув'язнення;
 - (c) поміщення в'язня в камеру без освітлення або в постійно освітлену камеру;
 - (d) тілесні покарання або зменшення раціону чи питної води в'язня;
 - (e) колективне покарання.
2. Засоби упокорення ніколи не мають застосовуватися як стягнення за дисциплінарні порушення.
3. Дисциплінарні стягнення або обмежувальні заходи не мають включати заборону на контакти із сім'єю. Обмеження контактів із сім'єю може застосовуватися лише протягом певного періоду часу і виключно тоді, коли це необхідно для забезпечення безпеки та порядку.

Правило 44

Для цілей цих правил одиночне ув'язнення означає обмеження свободи в'язнів протягом 22 годин або більше на добу без змістовних контактів із людьми. Тривале одиночне ув'язнення означає одиночне ув'язнення впродовж відрізка часу, що перевищує 15 днів поспіль.

Правило 45

1. Одиночне ув'язнення застосовується як останній засіб виключно у виняткових випадках впродовж якомога коротшого проміжку часу за умови здійснення незалежного контролю і лише з дозволу компетентного органу. Це стягнення не повинно застосовуватись в силу вироку в'язня.
2. Застосування одиночного ув'язнення повинно бути заборонено щодо в'язнів із психічними або фізичними вадами, якщо вживання таких заходів призведе до погіршення їхнього стану. Заборонено застосування одиночного ув'язнення та аналогічних заходів у випадках, пов'язаних із жінками та дітьми, як зазначено в інших стандартах і нормах Організації Об'єднаних Націй у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя,² що продовжують діяти.

Правило 46

1. Медичні працівники не повинні брати участі у накладенні дисциплінарних стягнень або в здійсненні інших обмежувальних заходів. Однак вони повинні приділяти особливу увагу здоров'ю в'язнів, які утримуються у будь-якій формі примусової ізоляції, зокрема шляхом щоденного відвідування таких в'язнів і надання оперативної медичної допомоги та лікування на прохання таких в'язнів або персоналу пенітенціарної установи.

2. Медичні працівники повинні негайно повідомляти керівнику пенітенціарної установи про будь-який негативний вплив дисциплінарних стягнень або інших обмежувальних заходів на стан фізичного або психічного здоров'я в'язня, щодо якого застосовуються такі стягнення або заходи. Вони доводять свою думку керівнику установи, якщо вважають за необхідне перервати або змінити такі заходи через фізичний або психічний стан в'язня.

3. Медичні працівники повинні мати повноваження переглядати та рекомендувати зміни щодо примусової ізоляції аби гарантувати, що таке відокремлення не призводить до погіршення стану здоров'я, загострення психічних розладів або ускладнення фізичних вад в'язня.

² Див. правило 67 Правил Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі (резолюція 45/113, додаток); і правило 22 Правил Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з жінками-в'язнями та покарання для жінок-правопорушниць, не пов'язаних із позбавленням волі (Бангкокські правила) (резолюція 65/229, додаток).

Засоби упокорення

Правило 47

1. Забороняється використовувати ланцюги, кайдани або інші засоби упокорення, які за своєю суттю є принизливими або викликають біль.
2. Інші засоби упокорення слід використовувати лише, коли це передбачено законодавством та за наступних обставин:
 - (a) для запобігання втечам під час перевезення за умови, що вони будуть зняті, щойно в'язень постане перед судовим чи адміністративним органом;
 - (b) якщо інші заходи контролю виявляються неієвими, за наказом керівника пенітенціарної установи для того, щоб завадити в'язню заподіяти шкоду собі чи іншим або ж завдати матеріальної шкоди; у таких випадках керівник пенітенціарної установи негайно попереджає лікаря або інших кваліфікованих медичних працівників та повідомляє вищий за рівнем адміністративний орган.

Правило 48

1. Коли використання засобів упокорення дозволено відповідно до пункту 2 правила 47, застосовуються наступні принципи:
 - (a) засоби упокорення мають застосовуватися виключно тоді, коли жодна інша менш сувора форма контролю виявляється неієвою для усунення ризиків, пов'язаних із переміщенням без обмежень;
 - (b) метод упокорення має бути найменш жорстким з тих, що необхідні та реально доступні для контролю за переміщенням в'язня, з урахуванням рівня та характеру ризиків;
 - (c) засоби упокорення мають застосовуватися лише протягом необхідного періоду часу і мають бути зняті якомога швидше після зникнення ризиків, пов'язаних із переміщенням без обмежень.
2. Засоби упокорення у жодному разі не застосовують для жінок перед початком, під час та відразу після пологів.

Правило 49

Адміністраціям пенітенціарних установ слід намагатися використовувати та навчати використанню таких методів контролю, які б усували необхідність застосування засобів упокорення або зменшували їхній жорсткий характер.

Обшуки в'язнів та камер

Правило 50

Закони та нормативно-правові акти, що регулюють обшуки в'язнів та камер, повинні відповідати зобов'язанням міжнародного права та враховувати міжнародні стандарти і норми, беручи до уваги необхідність забезпечення охорони у в'язниці. Обшуки проводяться у такий спосіб, щоб забезпечувати прояв поваги до людської гідності та недоторканності особистого життя людини, яку обшуковують, а також дотримуються принципи пропорційності, законності та необхідності.

Правило 51

Обшуки не повинні використовуватися з метою переслідування, залякування чи невиправданого втручання в приватне життя в'язня. Для цілей підзвітності адміністрація пенітенціарної установи повинна вести належний облік обшуків, зокрема обшуків із роздяганням, обшуків із обстеженням порожнин тіла та обшуків камер. В записках мають міститися дані про причини таких обшуків, осіб, які їх проводили, та результати обшуків.

Правило 52

1. Особисті обшуки, зокрема обшуки із роздяганням та обстеженням порожнин тіла, повинні проводитися виключно в разі крайньої необхідності. Адміністраціям пенітенціарних установ рекомендується розробляти та використовувати відповідні альтернативи особистим обшукам. Особистий обшук повинен проводитися за зачиненими дверима підготовленим працівником тієї самої статі, що і в'язень.
2. Обшуки з обстеженням порожнин тіла проводяться виключно кваліфікованими медичними працівниками, але не тими, чиєю головною відповідальністю є медичне обслуговування в'язнів, або проводяться співробітниками, які пройшли щонайменше належну підготовку в медичних працівників з питань дотримання стандартів гігієни, охорони здоров'я та безпеки.

Правило 53

У в'язнів має бути доступ до документів, що стосуються їхнього провадження, або їм має бути дозволено зберігати такі документи при собі без доступу до них з боку адміністрації пенітенціарної установи.

Клопотання та скарги

Правило 54

Під час прийняття до пенітенціарної установи, кожному ув'язненому слід негайно надати письмово інформацію про:

- (а) пенітенціарне законодавство та чинні правила внутрішнього розпорядку пенітенціарної установи;
- (б) його права, зокрема стосовно дозволених методів отримання інформації, доступу до юридичних консультацій, в тому числі через систему надання правової допомоги, та процедури подання клопотань або скарг;
- (в) його обов'язки, зокрема щодо відповідних дисциплінарних стягнень; та
- (г) всі інші питання, необхідні для того, щоб ув'язнена особа мала змогу адаптуватися до життя в умовах пенітенціарної установи.

Правило 55

1. Інформація, згадана у правилі 54, повинна надаватися мовами, які найчастіше використовуються відповідно до потреб контингенту пенітенціарної установи. Якщо в'язень не розуміє жодної з цих мов, необхідно надати допомогу в перекладі.
2. Якщо в'язень неписьменний, інформація йому надається в усній формі. В'язням із вадами органів чуття слід надавати інформацію у той спосіб, який відповідає саме їхнім потребам.
3. Адміністрація пенітенціарної установи повинна розмістити короткий виклад інформації на видноті в місцях загального користування пенітенціарної установи.

Правило 56

1. Кожен в'язень повинен мати можливість щодня подавати клопотання або скарги до керівника пенітенціарної установи або співробітника пенітенціарної установи, який уповноважений представляти його.
2. Необхідно дозволяти подавати клопотання або скарги пенітенціарним інспекторам під час проведення ними інспекцій. В'язень повинен мати можливість говорити з інспектором або будь-яким іншим співробітником інспекції вільно та за умов цілковитої конфіденційності за відсутності керівника або інших співробітників пенітенціарної установи.
3. Кожному ув'язненому має надаватися можливість подавати клопотання чи скаргу, без цензурування їхньої суті, щодо поведінки з ним до центральної адміністрації пенітенціарної служби, судових чи інших компетентних органів, включно з тими, що наділені повноваженнями перевірки або реагування.
4. На адвоката в'язня мають поширюватися права, передбачені пунктами 1-3 цього правила. У тих випадках, коли ані в'язень, ані його адвокат не мають можливості скористатися такими правами, це може зробити член сім'ї в'язня або будь-яка інша особа, знайома з обставинами справи.

Правило 57

1. Кожне клопотання або скарга повинні бути оперативно розглянуті, і на них слід відповідати без будь-яких зволікань.

У разі відхилення клопотання чи скарги або у випадку невинуватеної затримки скаржник повинен мати право спрямувати їх до судового чи іншого органу.

2. Мають бути передбачені гарантії, щоб в'язні могли подавати клопотання або скарги в безпечний і, якщо скаржник просить про це, конфіденційний спосіб. В'язень або інша особа, зазначена в пункті 4 правила 56, не повинна наражатися на будь-який ризик помсти, залякування або інших негативних наслідків через подання клопотання чи скарги.

3. Заяви з твердженнями про катування чи інше жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання в'язнів мають розглядатися негайно. Ці заяви мають швидко та неупереджено розслідуватися незалежним державним органом відповідно до пунктів 1 та 2 правила 71.

Контакти із зовнішнім світом

Правило 58

1. В'язням слід надавати можливість спілкуватися через регулярні проміжки часу та під відповідним наглядом із родичами та друзями:

- (a) шляхом листування у письмовій формі та використання, якщо така можливість є, телекомунікаційних, електронних, цифрових та інших засобів зв'язку; та
- (b) шляхом побачень.

2. У разі дозволу на подружні побачення, це право має застосовуватися без будь-якої дискримінації, і ув'язнені жінки можуть реалізувати це право нарівні з чоловіками. Повинні бути передбачені процедури та доступні приміщення для справедливого та рівного доступу з належним врахуванням питань забезпечення безпеки та поваги до гідності людини.

Правило 59

Ув'язнені розподіляються, наскільки це можливо, до пенітенціарних установ, які розташовані поруч з їхнім домом або місцями соціальної реабілітації.

Правило 60

1. Допуск відвідувачів до пенітенціарної установи залежить від згоди відвідувача пройти обшук. Відвідувач може в будь-який момент відкликати свою згоду, але в цьому випадку адміністрація пенітенціарної установи може відмовити йому у доступі.

2. Процедури обшуку та допуску відвідувачів не повинні бути принизливими, а повинні регламентуватися принципами, принаймні такого ж захисного характеру, як і ті, що викладені у правилах 50-52. Слід уникати обшуків із обстеженням порожнин тіла і не проводити такі обшуки щодо дітей.

Правило 61

1. В'язням надаються належні можливості, час та умови для побачень, спілкування та консультацій із власним адвокатом або з особою, що надає правову допомогу, без зволікань, прослуховування, цензури та в умовах цілковитої конфіденційності з будь-якого юридичного питання відповідно до чинного національного законодавства. Консультації можуть відбуватися в полі зору, але не в межах чутності співробітників пенітенціарної установи.
2. У випадках, коли в'язні не розмовляють місцевою мовою, адміністрація пенітенціарної установи повинна забезпечити доступ до послуг незалежного компетентного перекладача.
3. В'язні повинні мати доступ до ефективної правової допомоги.

Правило 62

1. В'язням, які є іноземними громадянами, слід забезпечувати розумну можливість підтримувати зв'язок з дипломатичними та консульськими представниками їхньої країни.
2. В'язні і, які є громадянами держав без дипломатичного чи консульського представництва в країні, а також біженці або особи без громадянства повинні мати можливість підтримувати зв'язок з дипломатичним представником держави, яка взяла на себе захист їхніх інтересів, або будь-яким національним, або міжнародним органом, завдання якого полягає у захисті таких осіб.

Правило 63

В'язнів слід регулярно інформувати про найважливіші новини, надаючи їм змогу читати газети, журнали або особливі видання пенітенціарної установи, слухати радіо і бути присутніми на лекціях, або ж за допомогою будь-яких інших засобів, які санкціонуються і контролюються адміністрацією пенітенціарної установи.

Книги

Правило 64

Кожна пенітенціарна установа повинна мати бібліотеку із доступом для всіх категорій в'язнів, що містить книги як розважального, так і навчального змісту. Усіх в'язнів слід заохочувати користуватися бібліотекою.

Релігія

Правило 65

1. Якщо в пенітенціарній установі перебуває достатня кількість в'язнів, що належать до одного й того ж віросповідання

слід призначати або затвердити кваліфікованого служителя цієї релігії. Якщо число таких в'язнів досить велике і є відповідні умови, такого служителя слід призначати на постійній основі.

2. Кваліфікований служитель, якого призначають або допускають до пенітенціарної установи, виходячи з пункту 1 цього правила, повинен мати можливість регулярно відправляти релігійні обряди, а також у встановлений для цього час періодично відвідувати наодинці в'язнів, що належать до його віросповідання, для бесід на релігійні теми.

3. В'язнів не можна позбавляти можливості доступу до кваліфікованих служителів будь-якого віросповідання. З іншого боку, якщо в'язень проти відвідування служителем, до його рішення слід ставитися з належною повагою.

Правило 66

Наскільки це практично можливо, у кожного в'язня має бути можливість задовольняти свої релігійні потреби, б рати участь у релігійних обрядах в самій пенітенціарній установі і мати у своєму розпорядженні релігійні писання свого віросповідання та настанови своєї конфесії.

Зберігання майна в'язнів

Правило 67

1. Гроші, цінні предмети, одяг та інше майно, яке згідно з діючими в установі правилами в'язень не має права тримати при собі, здаються на зберігання під час його прийняття до пенітенціарної установи. Перелік цього майна підписується в'язнем. Слід вжити заходів для того, щоб воно зберігалось у надійних умовах.

2. При звільненні в'язня із пенітенціарної установи все майно і гроші, що йому належали, підлягають поверненню, за винятком сум, які йому було дозволено витратити, речей, які йому було дозволено відправити за межі пенітенціарної установи, або ж одягу, який було визнано за необхідне знищити з санітарних міркувань. В'язень має розписатися в отриманні належних йому грошей і речей.

3. Це саме стосується і будь-яких коштів і речей, які одержав в'язень за час свого перебування в цій установі.

4. Якщо в'язень має при собі ліки чи медикаменти, рішення про те, як з ними вчинити, ухвалює лікар або інший кваліфікований медичний працівник.

Notifications

Правило 68

Кожен в'язень повинен мати право, і йому надається можливість і засоби

негайно сповістити свою сім'ю або іншу особу, яка призначена як контактна особа, про своє ув'язнення, переведення в іншу установу та будь-яке серйозне захворювання або тілесне ушкодження. Надання персональної інформації в'язнів здійснюється відповідно до національного законодавства.

Правило 69

У разі смерті в'язня керівник пенітенціарної установи негайно повідомляє найближчого родича в'язня або особу для зв'язку на випадок надзвичайної ситуації. Осіб, призначених в'язнем для отримання інформації про стан його здоров'я, керівник пенітенціарної установи сповіщає про важку хворобу, тілесне ушкодження або переведення в'язня до медичного закладу. Необхідно поважати чітко висловлене прохання в'язня не повідомляти дружині/чоловікові чи найближчому родичу цю інформацію у разі хвороби або тілесного ушкодження.

Правило 70

Адміністрація пенітенціарної установи негайно повідомляє в'язня про серйозну хворобу або смерть близького родича чи будь-якої іншої важливої для в'язня людини. Якщо дозволяють обставини, в'язню слід надати дозвіл відвідати, у супроводі або самостійно, близького родича чи іншу важливу людину в разі важкого захворювання цих осіб, або взяти участь у похованні близького родича або іншої важливої людини.

Розслідування

Правило 71

1. Незалежно від початку проведення внутрішнього розслідування, керівник пенітенціарної установи негайно повідомляє про будь-який факт смерті, зникнення або тяжкого тілесного ушкодження судовому чи іншому компетентному органу, незалежному від адміністрації пенітенціарної установи та уповноваженому проводити оперативне, неупереджене та ефективне розслідування обставин та причин таких випадків. Адміністрація пенітенціарної установи повинна у всьому співпрацювати з цим органом та забезпечувати збереження всіх доказів.

2. Зобов'язання, передбачене пунктом 1 цього правила, поширюється однаковою мірою на всі випадки, коли існують обґрунтовані підстави вважати, що у пенітенціарній установі було скоєно акт катування чи інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки чи покарання, незалежно від того, чи була отримана офіційна скарга.

3. Коли є обґрунтовані підстави вважати, що було здійснено акт, зазначений в пункті 2 цього правила, негайно вживаються заходи,

аби усі потенційно причетні особи були усунуті від участі в розслідуванні та не мали жодних контактів зі свідками, потерпілою особою або родичами потерпілої особи.

Правило 72

Адміністрація пенітенціарної установи повинна ставитися до тіла померлого в'язня з повагою та гідністю. Тіло померлого в'язня слід повернути його близьким родичам якомога швидше в розумні строки, але не пізніше, ніж після завершення розслідування. Адміністрація пенітенціарної установи повинна сприяти проведенню поховання з урахуванням культурних традицій в разі відсутності відповідальної сторони, яка бажає або здатна це зробити. Адміністрація пенітенціарної установи повинна зберігати всі матеріали щодо цієї справи.

Переміщення в'язнів

Правило 73

1. Коли в'язнів направляють до місця їхнього ув'язнення або переводять з одного місця до іншого, потрібно щоб вони мінімально потрапляли на очі загалу, а також слід вживати всіх заходів щоб захистити їх від образ, проявів цікавості та будь-якого розголосу.
2. Перевезення в'язнів у транспортних засобах в умовах недостатньої вентиляції або освітлення чи в будь-яких інших фізично занадто тяжких умовах слід заборонити.
3. В'язні перевозяться за кошти адміністрації пенітенціарної установи, причому їхнє транспортування повинно здійснюватися в однакових для всіх умовах.

Переміщення в'язнів

Правило 74

1. Адміністрація пенітенціарної установи повинна забезпечувати ретельний відбір персоналу усіх категорій, оскільки належне управління пенітенціарної установи залежить від їхньої доброчесності, гуманності, професійної спроможності та особистої придатності цих співробітників до роботи.
2. Адміністрація пенітенціарної установи має постійно прагнути стимулювати та підтримувати у свідомості як персоналу, так і громадськості переконання, що ця робота має велике суспільне значення. З цією метою адміністрації слід використовувати усі відповідні засоби інформування громадськості.

3. Для досягнення вищевказаної мети персонал слід призначати на постійній основі як спеціалізованих працівників пенітенціарної установи, які мають статус державних службовців із гарантією збереження посади лише за умови належної поведінки, ефективності та фізичної здатності виконувати покладені на них завдання. Заробітна плата повинна встановлюватися з таким розрахунком, щоб приваблювати і утримувати на цій роботі тих чоловіків і жінок, які здатні її виконувати; для працівників пенітенціарної установи мають бути передбачені пільгові виплати та умови перебування на службі з огляду на винятково складний характер роботи.

Правило 75

1. Увесь персонал пенітенціарної установи повинен мати належний рівень освіти, а також спроможність та засоби для професійного виконання своїх обов'язків.
2. Перед вступом на службу кожний співробітник пенітенціарної установи повинен пройти навчання з виконання загальних і конкретних обов'язків. Таке навчання має базуватися на сучасних науково обґрунтованих методах діяльності пенітенціарних установ. На роботу в пенітенціарних установах повинні допускатися лише ті кандидати, які успішно склали теоретичні та практичні екзамени після завершення такого навчання.
3. Адміністрація пенітенціарної установи повинна постійно проводити навчальні курси за місцем роботи з метою підтримання та вдосконалення знань і кваліфікації своїх працівників після вступу на службу та протягом їхньої подальшої роботи.

Правило 76

1. Підготовка, про яку йде мова в пункті 2 правила 75, включає в себе, принаймні, навчання з:
 - (a) відповідного національного законодавства, нормативно-правових актів та керівних документів, а також відповідних міжнародних та регіональних документів, разом із положеннями, якими працівники пенітенціарної установи повинні керуватися у роботі та взаємодії з в'язнями;
 - (b) прав та обов'язків персоналу пенітенціарної установи при здійсненні ними своїх функцій, зокрема щодо поваги до людської гідності усіх в'язнів та заборону певної поведінки, зокрема катування та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведіння чи покарання;
 - (c) хорони та безпеки, включно з концепцією забезпечення динамічної безпеки, застосування сили та засобів упокорення та поведіння з агресивними правопорушниками, з належним урахуванням методів попередження та зменшення напруження, таких як ведення переговорів та посередництво;

(d) надання першої допомоги, задоволення психосоціальних потреб в'язнів та відповідної динаміки в умовах пенітенціарної установи, а також соціальної допомоги та сприяння, зокрема щодо виявлення ранніх ознак проблем із психічним здоров'ям.

2. Співробітники пенітенціарних установ, які відповідають за роботу із певними категоріями в'язнів або яким доручені інші спеціалізовані функції, повинні пройти навчання за відповідною спеціалізацією.

Правило 77

Усі співробітники пенітенціарних установ повинні завжди так себе поводити і так виконувати свої обов'язки, аби бути прикладом для в'язнів і завоювати їхню повагу.

Правило 78

1. За можливості, персонал пенітенціарних установ повинен включати достатню кількість спеціалістів, таких, як психіатри, психологи, соціальні працівники, вчителі та викладачі ремісничих дисциплін.

2. Соціальних працівників, вчителів та викладачів ремісничих дисциплін потрібно призначати як постійних співробітників, не нехтуючи при цьому і роботою тих, хто працює неповний робочий день або як добровільні працівники.

Правило 79

1. На посаду директорів пенітенціарних установ потрібно призначати осіб, достатньо кваліфікованих за своїм характером, адміністративними здібностями, належною підготовкою й досвідом.

2. Директор пенітенціарної установи повинен присвячувати весь свій час виконанню покладених на нього обов'язків, працюючи на повну робочу ставку. Він має проживати або на території ввіреного йому закладу або дуже близько від нього.

3. Коли один і той самий директор очолює управління двома або кількома пенітенціарними установами, він зобов'язаний відвідувати кожну з них в досить короткі проміжки часу. Керівництво кожною з цих установ слід покладати на відповідального співробітника, що проживає на місці.

Правило 80

1. Директор, його заступник і більшість співробітників пенітенціарної установи повинні знати мову, якою говорять більшість в'язнів, або мову, яка зрозуміла більшості з них.

2. Послугами перекладача необхідно користуватися за потребою.

Правило 81

1. У закладах, де утримуються як чоловіки, так і жінки, жіноче відділення повинно знаходитися під керівництвом відповідального співробітника жіночої статі, в руках якої повинні знаходитися усі ключі, що відчиняють доступ до цього відділення.
2. Співробітники чоловічої статі допускаються в жіноче відділення виключно у супроводі співробітника жіночої статі.
3. Жінки-в'язні повинні перебувати під наглядом і контролем лише жіночого персоналу. Це, однак, не перешкоджає співробітникам-чоловікам, зокрема лікарям і вчителям, виконувати свої професійні обов'язки у пенітенціарних установах або частинах пенітенціарних установ, призначених для жінок.

Правило 82

1. співробітники пенітенціарної установи не застосовують силу у своїх стосунках із в'язнями, окрім як для самозахисту або у випадках спроби втечі, активного чи пасивного фізичного спротиву наказу на підставі закону або нормативно-правових актів. Співробітники пенітенціарної установи, які вдаються до сили, мають застосовувати її не більше, ніж це цілком необхідно. Вони мають негайно повідомити керівника пенітенціарної установи про цей інцидент.
2. Проводиться спеціальна фізична підготовка співробітників пенітенціарної установи для того, аби вони вміли вгамовувати агресивних в'язнів.
3. За винятком особливих обставин, співробітники пенітенціарної установи, які контактують безпосередньо із в'язнями під час виконання своїх службових обов'язків, не повинні бути озброєними. Крім того, співробітникам пенітенціарної установи у жодному разі не видається зброя, якщо вони не пройшли навчання з її використання.

Внутрішні та зовнішні перевірки

Правило 83

1. Має існувати подвійна система регулярних перевірок пенітенціарних установ та служб:

- (a) внутрішні або адміністративні перевірки, що проводяться центральним органом пенітенціарної служби;
- (b) зовнішні перевірки, що проводяться органами, які є незалежними від адміністрації пенітенціарної установи і які можуть включати компетентні міжнародні або регіональні органи.

2. В обох випадках мета перевірок має полягати у забезпеченні управління пенітенціарними установами відповідно до існуючих законів, нормативно-правових актів, приписів та процедур для досягнення цілей пенітенціарних та виправних служб, а також для забезпечення захисту прав в'язнів.

Правило 84

1. Пенітенціарні інспектори мають повноваження:

- (a) отримувати доступ до всієї інформації про кількість в'язнів, про кількість місць їх тримання та їх місцезнаходження, а також до всієї інформації стосовно поводження з в'язнями, включно з їхніми обліковими записами та умовами їхнього тримання під вартою;
- (b) вільно обирати, які пенітенціарні установи відвідувати, зокрема за власною ініціативою здійснювати відвідування без попередження, та вільно обирати, з якими в'язнями проводити співбесіди;
- (c) проводити під час відвідувань цілком конфіденційні співбесіди наодинці з в'язнями та співробітниками пенітенціарних установ;
- (d) надавати рекомендації адміністрації пенітенціарної установи та іншим компетентним органам.

2. До складу групи зовнішньої перевірки мають входити призначені компетентним органом кваліфіковані та досвідчені інспектори, включно з медичними працівниками. Має приділятися належна увага збалансованому ґендерному представництву.

Правило 85

1. Після кожної перевірки має складатися письмовий звіт для подання компетентному органу. Має належним чином розглядатися питання про оприлюднення звітів зовнішніх перевірок без розголошення будь-яких особистих даних про в'язнів, якщо вони не дали на це явної згоди.

2. Адміністрація пенітенціарної установи або інші відповідні компетентні органи мають відповісти в розумні строки, чи будуть вони виконувати рекомендації, складені за результатами зовнішньої перевірки.

II. ПРАВИЛА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ОСОБЛИВИХ КАТЕГОРІЙ

A. Засуджені в'язні

Керівні принципи

Правило 86

Викладені нижче керівні принципи відбивають дух, в якому слід керувати пенітенціарними установами, і мету, до здійснення якої ці установи повинні прагнути, виходячи з попереднього застереження 1 цих правил.

Правило 87

Бажано, аби перед завершенням відбуття строку покарання вживалися заходи до поступового повернення в'язня до життя у суспільстві. Цієї мети можна досягти з урахуванням особливостей кожного правопорушника, запроваджуючи особливий режим для тих, кого мають звільнити, або в тій самій пенітенціарній установі, або в іншому відповідному закладі, або ж звільняючи в'язнів на іспитовий термін, протягом якого вони все ж залишаються під наглядом, за умови, що такий нагляд не покладається на поліцію і поєднується з ефективною соціальною допомогою.

Правило 88

1. У спілкуванні з в'язнями слід підкреслювати не їхню ізоляцію від суспільства, а ту обставину, що вони продовжують бути його членами. Тому треба всюди, де це можливо, заохочувати громадські організації до співробітництва з персоналом пенітенціарних установ з метою повернення в'язнів до життя в суспільстві.

2. При кожній пенітенціарній установі повинні бути соціальні працівники, які піклувалися б про підтримання і зміцнення бажаних стосунків в'язня з його сім'єю та соціальними організаціями, що можуть принести йому користь. Слід вживати заходів для того, аби в'язні могли зберігати за собою максимум сумісних із законом і умовами вироку прав у галузі їхніх громадянських інтересів, прав соціального забезпечення та інших соціальних пільг.

Правило 89

1. Втілення в життя цих принципів вимагає індивідуального підходу в поводженні з в'язнями, а відповідно і наявності гнучкої системи класифікації їх по групах. Тому бажано, щоб такі групи розміщувались в окремих пенітенціарних установах, які підходять для роботи з кожною із груп.
2. У цих пенітенціарних установах не обов'язково вживати однакових заходів безпеки для кожної групи. Бажано навіть градувати суворість цих заходів залежно від потреб різних груп. Найсприятливіші умови перевиховання ретельно вибраних в'язнів існують у відкритих пенітенціарних установах, де основний акцент робиться не на фізичних засобах попередження втеч, а на самодисципліні.
3. Бажано, щоб кількість в'язнів у пенітенціарних установах закритого типу не була такою великою, щоб перешкоджати застосуванню індивідуального підходу в поводженні з в'язнями. У деяких країнах вважається, що контингент таких пенітенціарних установ не повинен перевищувати 500 осіб. У пенітенціарних установах відкритого типу треба утримувати якнайменше в'язнів.
4. З іншого боку, небажано утримувати настільки малі пенітенціарні установи, в яких неможливо забезпечити належні зручності.

Правило 90

Обов'язки суспільства не припиняються з виходом в'язня на волю. Тому необхідно мати державні або приватні органи, здатні надавати ефективну допомогу звільненим в'язням, спрямовану на зменшення упередженого ставлення до них та їхню соціальну реабілітацію.

Поводження з в'язнями

Правило 91

У поводженні з особами, засудженими до тюремного ув'язнення чи іншої подібної міри покарання, треба прагнути, з огляду на тривалість терміну, який вони відбувають, прищеплювати їм бажання підкорятися законам і забезпечувати своє існування після звільнення, а також допомагати їм пристосуватися до нового життя. Поводження з ними повинно зміцнювати в них відчуття власної гідності та усвідомлення своєї відповідальності.

Правило 92

1. З цією метою треба взяти всіх відповідних заходів, включно із задоволенням релігійних потреб у країнах, де це можливо, освітою, професійною орієнтацією та навчанням, вивченням конкретних соціальних випадків, консультаціями щодо працевлаштування, фізичним вихованням та зміцненням характеру. Причому треба враховувати індивідуальні потреби кожного в'язня, його соціальне та злочинне минуле, фізичні й розумові здібності та можливості, темперамент, тривалість терміну ув'язнення та можливості після звільнення.
2. Щодо кожного в'язня, засудженого на досить тривалий термін, директор пенітенціарної установи мусить отримати якомога швидше після прийняття в'язня до установи вичерпні відомості з питань, перерахованих у пункті 1 цього правила. Ці відомості повинні завжди містити в собі звіт лікаря або іншого кваліфікованого медичного працівника про фізичний і психічний стан в'язня.
3. Ці звіти та інші документи, що стосуються в'язня, повинні бути підшиті до його особової справи. Справу треба доповнювати новими свідченнями і зберігати її так, аби відповідальні співробітники могли в разі потреби ознайомитися з нею.

Класифікація та індивідуалізація

Правило 93

1. Цілями класифікації є:
 - (a) відокремлення від інших в'язнів тих, хто через своє злочинне минуле або негативні риси характеру може погано впливати на інших;
 - (b) розподіл в'язнів на категорії для полегшення роботи із ними з метою їхньої соціальної реабілітації.
2. Наскільки це можливо, окремі пенітенціарні установи або окремі секції пенітенціарної установи повинні використовуватися для поведження з різними категоріями в'язнів.

Правило 94

В якомога коротший термін після прийняття до установи та після вивчення особистості кожного в'язня з відповідним строком ув'язнення слід підготувати програму поведження із ним на підставі отриманих знань про його індивідуальні потреби, спроможності та нахили.

Пільги

Правило 95

У кожній пенітенціарній установі потрібно мати систему пільг і розробляти різні методи поведження із різними категоріями в'язнів, щоб

заохочувати їх до належної поведінки, розвивати в них почуття відповідальності, прищеплювати їм інтерес до перевиховання і домагатися їхньої співпраці в цьому.

Праця

Правило 96

1. Засуджені в'язні повинні мати змогу працювати та/або активно брати участь у своїй реабілітації відповідно до своїх фізичних і психічних здібностей, засвідчених лікарем або іншими кваліфікованими медичними працівниками.
2. На в'язнів слід покладати корисну роботу, достатню для того, щоб заповнити нормальний робочий день.

Правило 97

1. Праця в'язнів не має завдавати їм страждань.
2. В'язнів не можна утримувати в рабстві або в підневільному стані.
3. Жоден в'язень не зобов'язаний працювати заради особистої або приватної вигоди будь-кого зі співробітників пенітенціарної установи.

Правило 98

1. Робота, якою забезпечуються в'язні, повинна бути такою, що підвищує або надає їм кваліфікацію, яка дозволила б їм займатися чесною працею після звільнення.
2. В'язням, які здатні мати з цього користь, особливо неповнолітнім, необхідно забезпечувати професійно-технічне навчання з корисних ремесел.
3. В'язні повинні мати можливість виконувати роботу за своїм вибором, якщо це сумісно з належним вибором ремесла і вимогами управління та дисципліни в установі.

Правило 99

1. Організація і методи роботи в пенітенціарних установах повинні максимально наближатися до тих, що прийняті за стінами в'язниць, щоб в'язні привчилися таким чином до умов праці на волі.
2. Однак інтереси в'язнів і їхню професійну підготовку не варто підпорядковувати меті отримання прибутку від в'язничного виробництва.

Правило 100

1. Керівництво промисловим і сільськогосподарським виробництвом у виправних установах найкраще покладати на адміністрацію пенітенціарної установи, а не на приватних підрядників.

2. В'язні, що виконують роботу, яка не контролюється адміністрацією пенітенціарної установи, повинні перебувати під постійним наглядом співробітників останньої. Крім випадків, коли в'язні виконують роботи для інших державних закладів, роботодавці мусять виплачувати адміністрації пенітенціарної установи повні ставки заробітної плати, що належить за відповідну роботу, з урахуванням продуктивності праці в'язнів.

Правило 101

1. Правила щодо безпеки праці та охорони здоров'я вільних робітників, мають застосовуватися і у пенітенціарних установах.
2. У разі каліцтва на виробництві або професійних захворювань має виплачуватися компенсація. Умови цієї компенсації мають бути не менш сприятливими, ніж умови компенсації, передбачені законом для вільних робітників.

Правило 102

1. Максимальна тривалість робочого дня чи тижня в'язнів встановлюється законом або адміністративною постановою, з урахуванням місцевих правил або звичаїв для умов праці вільних робітників.
2. Робочий час треба розподіляти таким чином, щоб в'язні мали принаймні один день відпочинку на тиждень, а також достатньо часу для навчання та інших видів діяльності, що необхідні для їхнього перевиховання.

Правило 103

1. В'язні повинні отримувати справедливу винагороду за свою працю в рамках певної системи.
2. Відповідно до цієї системи в'язні повинні мати можливість витратити принаймні частину зароблених ними коштів на придбання дозволених предметів особистого вжитку і посилати частину свого заробітку сім'ї.
3. Ця система повинна також передбачати, що частина зароблених в'язнем грошей лишається на збереженні адміністрації пенітенціарної установи, яка передає йому ці заощадження в момент його звільнення.

Освіта та відпочинок

Правило 104

1. Усім в'язням, які здатні мати з цього користь, слід забезпечувати можливість подальшої освіти, включно з релігійним вихованням у країнах, де таке допускається. Навчання неписьменних в'язнів і

молоді слід вважати обов'язковим, і адміністрація пенітенціарної установи повинна звертати на це особливу увагу.

2. Навчання в'язнів слід, наскільки це можливо, інтегрувати із діючою в країні системою освіти, аби звільнені в'язні могли вчитися далі без зайвих труднощів.

Правило 105

В усіх установах в'язням слід забезпечувати можливості відпочинку і культурної діяльності задля їхнього фізичного і психічного здоров'я.

Стосунки із зовнішнім світом і опіка після звільнення

Правило 106

Особливу увагу слід приділяти підтримці та зміцненню зв'язків між в'язнем та його сім'єю, коли вони бажані і слугують інтересам обох сторін.

Правило 107

З самого початку відбування терміну покарання слід думати про майбутнє, яке чекає на в'язня після його звільнення. Тому необхідно допомагати йому підтримувати і зміцнювати зв'язки з особами та установами, що знаходяться за стінами закладу, які здатні захистити інтереси його сім'ї та сприяти включенню в'язня в життя суспільства після звільнення.

Правило 108

1. Державні або інші органи та установи, що допомагають звільненим в'язням знаходити своє місце в суспільстві, повинні там, де це можливо і необхідно, піклуватися про те аби такі в'язні отримували необхідні документи і свідоцтва, знаходили придатне житло і роботу, мали придатний і достатній для даного клімату і пори року одяг, володіли засобами, достатніми для переїзду на місце призначення і для життя протягом періоду, що настає після звільнення.

2. Акредитовані представники таких установ повинні мати можливість відвідувати пенітенціарні установи і осіб, що там ув'язнені. З ними треба консультуватися про перспективи подальшого життя в'язнів із самого початку терміну їхнього ув'язнення.

3. Бажано, аби робота таких установ була централізованою або координувалася в межах можливого аби забезпечувати максимально ефективне використання їхньої роботи.

В. Ув'язнені з психічними вадами та/або важким станом здоров'я

Правило 109

1. Особи, яких визнано такими, що не несуть кримінальної відповідальності, або у яких пізніше діагностовано серйозні психічні вади та/або важкий стан здоров'я, для яких перебування у пенітенціарній установі означало б загострення їхнього стану, не повинні утримуватися у пенітенціарних установах. Слід домагатися якнайшвидшого їхнього переведення до психіатричних закладів.
2. У разі необхідності інші в'язні з психічними вадами та/або важким станом здоров'я можуть проходити обстеження та лікуватися у спеціалізованих закладах під наглядом кваліфікованих медичних працівників.
3. Медична служба проводить психіатричне лікування всіх інших в'язнів, які потребують такого лікування.

Правило 110

Бажано, щоб за домовленістю з відповідними установами були вжиті заходи для забезпечення у разі потреби продовження психіатричного лікування після звільнення та надання відповідної соціально-психіатричної допомоги.

С. Prisoners under arrest or awaiting trial

Правило 111

1. Особи, яких заарештували чи які перебувають в ув'язненні за звинуваченням у кримінальному злочині й утримуються або у відділеннях поліції, або у пенітенціарній установі, але ще не викликані до суду і не засуджені, називаються далі в Правилах «в'язнями, що перебувають під слідством».
2. В'язні, що перебувають під слідством, вважаються невинними, і з ними слід обходитися відповідно.
3. За умови дотримання положень закону, що стосуються свободи особистості чи передбачають процедуру поведження з в'язнями, що перебувають під слідством, до цих в'язнів слід застосовувати особливий режим, основні правила якого подано нижче.

Правило 112

1. В'язнів, які перебувають під слідством, слід утримувати окремо від засуджених.
2. Молодих в'язнів, які перебувають під слідством, слід утримувати окремо від дорослих і загалом в окремих установах.

Правило 113

На ніч в'язнів, які перебувають під слідством, слід розміщувати поодиночі в окремих приміщеннях, враховуючи при цьому місцеві особливості, що пояснюються кліматичними умовами.

Правило 114

Коли це не порушує прийнятого в установі порядку, в'язням, які перебувають під слідством, можна дозволити, якщо вони того бажають, одержувати їжу зі сторони, за їхній власний рахунок, або через адміністрацію пенітенціарної установи, або ж членів їхньої родини чи друзів. В іншому випадку харчування в'язня забезпечується адміністрацією.

Правило 115

В'язні, що перебувають під слідством, мають право носити цивільний одяг, за умови, що він утримується в чистоті і має пристойний вигляд. Якщо в'язень, який перебуває під слідством, носить в'язничний одяг, то він повинен відрізнятись від одягу засуджених.

Правило 116

В'язням, які перебувають під слідством, завжди потрібно надавати можливість працювати. Однак працювати вони не зобов'язані. Якщо такий в'язень вирішує працювати, його робота повинна оплачуватися.

Правило 117

Усі в'язні, які перебувають під слідством, повинні мати можливість придбати за власні кошти або за рахунок третіх осіб книги, газети, письмове приладдя та інші предмети, які дають їм змогу проводити час із користю, за умови, що ці речі сумісні з інтересами здійснення правосуддя, вимогами безпеки і нормальним ходом життя в установі.

Правило 118

В'язням, які перебувають під слідством, дозволяється користуватися під час перебування у пенітенціарній установі послугами свого власного лікаря або стоматолога, якщо їхнє прохання про це видається виправданим і якщо вони сплатили пов'язані із цим видатки.

Правило 119

1. Кожен в'язень, який перебуває під слідством, має право негайно бути поінформованим про причини його ув'язнення та про будь-які звинувачення проти нього.
2. Якщо в'язень, який перебуває під слідством, не має власного адвоката, він має право на призначення йому адвоката судовим або іншим органом влади у всіх випадках, коли це вимагають інтереси правосуддя, та без оплати з боку в'язня, який перебуває під слідством, якщо він не має достатніх коштів для оплати. Відмова у доступі до адвоката підлягає невідкладному розгляду незалежним органом.

Правило 120

1. Права та умови, що регулюють доступ в'язня, який перебуває під слідством, до його адвоката чи особи, яка надає правову допомогу з метою його захисту, регулюються тими самими принципами, що викладені у правилі 61.
2. В'язню, який перебуває під слідством, надається на його прохання письмове приладдя для підготовки документів стосовно свого захисту, які включають конфіденційні інструкції для його адвоката або особи, яка надає правову допомогу.

D. Ув'язнені у цивільних справах

Правило 121

У країнах, де закон дозволяє ув'язнення за невиконання боргових зобов'язань або ж згідно з розпорядженням суду за будь-які інші цивільні справи, ув'язнених таким чином осіб не слід піддавати більш значним обмеженням або більш суворому поведженню, ніж це потрібно для надійного нагляду і підтримки належного порядку. Поводження з особами такої категорії повинно бути не менш м'яким, ніж поведження із в'язнями, які перебувають під слідством, крім випадків коли їхня праця може бути обов'язковою.

E. Заарештовані особи або ті, кого тримають під вартою без пред'явлення обвинувачення

Правило 122

Без шкоди для положень статті 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права особам,³ заарештованим або поміщеним до пенітенціарної установи без пред'явлення звинувачення, надається той самий захист, що й особам, заарештованим згідно з частинами I і II розділу C цих правил. Відповідні положення розділу A частини II цих правил також застосовуються в тому разі, коли їхнє застосування може принести користь цій особливій групі осіб, яких помістили під варту, за умови, що не вживатимуться заходи, які передбачають, що методи виправлення чи перевиховання можуть застосовуватися до осіб, не засуджених за будь-який кримінальний злочин.

³ Див. резолюцію 2200 A (XXI), додаток.

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

V.16-00193

Секція з питань правосуддя, Відділ операцій
Віденьський міжнародний центр (Vienna International Centre),
а/с 500, Відень 1400, Австрія, Тел.: (+43-1) 26060-0 • Факс:
(+43-1) 26060-7-5017
Ел. адреса: justice@unodc.org • www.unodc.org